

ANTROJI DALIS MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1998 m. sausio mėn. 31 d. / January 31, 1998

Nr. 22(5)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Mūsų literatūros klasikas Balys Sruoga

Telesforas Kulakauskas. Balys Sruogos portretas, 1947. Popierius, anglis, 42 x 30.

Kaip širdies plakimas reiškia kūno gyvybę, taip kūrejai — savo krašto gyvybę. Ir kaip kiekvienas širdies tvinksnis smailiais zigzagais įbrėžia savo veiklą kardiogramoje, taip kiekvienas menininkas įrašo save į savo krašto istoriją. Vieni širdies tvinksniai aukštesni ir smailesni tarytum kalnynų viršūnės. Kiti — mažesni, lygesni, tartum pamatas toms viršūnėms iškilti.

Vienas Lietuvos širdies tvinksnis, jos dvasios gyvasties statusas kalnas, iširėjęs į lietuviškos kultūros knygyną aukštųjų viršūnių neramiu braižu. Tai rašytojas, poetas, dramaturgas, literatūros profesorius — Balys Sruoga, nuo kurio mirties 1997 m. spalio 16 d. sukako penkiasdešimt metų.

Apie Balį Sruogą prirašyta daug išsamių biografijų, daug brangių jo studentų, draugų, bendradarbių atsiminimų. Daugelis šių knygų autorių pabrėžia įspūdį, kad artinantis prie Sruogos ir jo kūrybos, „jautiesi kopias į staigius didelio kalno šlaitus“. O gal, apibūdinant jo gaivališką ir gilią asmenybę, įvykdytą didelių užmojų, suradusią naujus kūrybinius kelius, geriausiai tinka paties Sruogos eilėraščių posmelis:

*Tolyn iriuos... Įniršo bangos,
Juodais siaubūnais brukas,
dangos,
Į aukštį kyla volai brangūs —
Tolyn iriuos...*

Iš tikrųjų Sruogai buvo lemta

irtis prieš daugelį įnirusių liki-

mo bangų. Kaip ir visų didelių kūrėjų, jo dvasia sunkiai tilpo į kasdienybės rėmus, į mokyklų rutiną. Ją traukė visuomeninė-kultūrinė veikla. Dar moksleivių būdamas, Balys Sruoga jau giliai suprato mokslo svarbą. Principas „švieskimes ir švieskime“ artimas jo širdžiai.

Taciau svarbiausias Sruogos jaunystės polėkis buvo poezija. Net ir ankstyviausioji jo lyrika nebeturėjo lietuvių poezijai įprastos Maironio įtakos. Sruoga pasuko į naujas lyrikos formas, į nuotaiką ir muzikalumą. O draugystė su poetu Jurgiu Baltrušaitiu Sruogą pasuko simbolių keliais. Sruogos poezija — kilimas į saulę (kūrybos simbolis), i beribes aukštumas, i kosmines jėgas. Tačiau ryšys su lietuvių liaudies dainų dvasia nenutrūko. Gimė ne vienas nuostabus eilėraštis, kaip „Numylėta, numylėta, tu, zemele“ Daugeliui Sruogos eilėraščių mūsų kompozitoriai sukūrė puikią muziką, kuri dažnai skambėjo operose ir koncertuose.

Gaivalinga Sruogos jaunystės poezija, kurią dainavo Sruoga, maistingas individualistas, buvo jam lieptas į poetinį teatrą. Tai sritis, kurioje plačiausiai išsiskleidė Sruogos talento sparnai.

„Vilkolakis“, — humoro ir satyros teatras, kurio vienas iš steigėjų buvo Sruoga, rašytojui buvo tartum namai, kuriuose vis platyn augo jo šakotai talentai. Jų vaisius Sruoga dosniai dalino būsimiems menininkams-teatralams. Ne veltui „Vilkolakis“ šūkis — „laisvai augti ir auklėti mene ir meno žygius sergeti“. Šie tikslai Sruogos deka buvo pasiekti išauginant naują Lietuvos teatrų kartą, pažadinant didesnę visuomenės dėmesį literatūrai ir atkreipiant į ją kritiškę žvilgsnį.

Pats Sruoga, studijavęs Muenchene pas garsius to meto teatrologijos, meno istorijos, slavistikos-baltistikos profesorius, rašė daug kritikos straipsnių bei knygų recenzijų. Žinoma, išgydamas ne vieną priešą iš senųjų „literatūros vilkų“. Kaip žinome iš gyvenimo praktikos, „vata nesuvyniotas“ tiesos pasakymas retai, jeigu iš viso, būna draugiškai priimtas. O Sruoga

(Nukelta i 2 psl.)

Lietuvių išeivijos ir Lietuvos dailės suartėjimas

INGRIDA KORSAKAITĖ

Pažintis su išeivijos dailės prasidėjo dar sovietmečiu, kai pamažu imta jungti ją į Lietuvos kultūrą. Nuo septintojo dešimtmečio vidurio Lietuvos dailės muziejus Vilniuje ėmėsi rengti personalines žymesnių išeivijos dailininkų, ypač grafikų (nes jų kūrinių labiausiai transportabili) parodas. Viena pirmųjų buvo Viktoro Vizgirdos tapybos paroda 1966 metais. Atskirų išeivijos dailininkų parodų ypač padaugėjo devintojo dešimtmečio antroje pusėje, o jo pabaigoje jau buvo surengtos ir dvi didelės kolektyvinės parodos: 1988 metais — „Lietuvių išeivijos dailininkų kūrybos paroda“ Vilniuje ir 1989 metais — „Pasaulio žemaičių dailės paroda“, Klaipėdoje ir Vilniuje. Beveik visos šios parodos turėjo neblogai parengtus katalogus, teikiančius svarbiausią informaciją apie Lietuvoje iki tol mažai žinomus dailininkus. Tačiau ne visiems buvo atviri keliai į tėvynę, dalis dailininkų ir patys, nenorėdami turėti jokių ryšių su sovietmetinėmis institucijomis, nevažiavo į okupuotą kraštą arba atvykdavo tik privačiai susitikti su artimaisiais. Visokiais barjerai iškildavo ir tyrinėjant bei propaguojant išeivijos dailę. Sakykim, leidžiant XX a. lietuvių dailės istoriją visų joje aptariamų išeivų sąrašas turėjo būti aprobuotas LKP CK sekretoriaus.

Atkūrus Lietuvos valstybinę, iš esmės pasikeitė Lietuvos ir išeivijos dailės ryšiai, atsirado daugybė naujų integracijos galimybių ir būdų. Placiu srautu pasipylė įvairių autorių ir įvairios meninės vertės dovanojami kūrinių, didesnės ar mažesnės kolekcijos. Kai kas net ėmė baimintis, kad išeivų kūryba perpildys Lietuvos muziejų saugyklas, o jos parodos atims ir taip limituotą ekspozicinę muziejų erdvę. Manysčiau, kad tokie nuogastavimai perdideli. Suprantamas ir gerbtinas išeivijos menininkų noras grįžti į tėvynę svarbiausia savo būties dalimi — kūryba, supažindinti su ja besidominčią menu Lietuvos visuomenę. Laikas padės nustatyti, kas ir kokią turi išliekamąją vertę.

Atkūrus nepriklausomybę, Lietuvos dailės muziejus toliau rengė išeivijos kūrybos parodas ir kaupė ją savo fonduose. Nuo 1991-ųjų pradžios iki 1996 metų Lietuvos dailės muziejus surengė apie 16 personalinių išeivijos dailės parodų. Tik

* Straipsnis parengtas pagal pranešimą, skaitytą Tarptautinės dailės kritikų draugijos konferencijoje, Lietuvos sekcijos seminario programoje.

Vilniuje parodyta dovanotų Prano Domšaičio kūrinių kolekcija nuo 1993 metų yra eksponuojama Klaipėdos paveikslų galerijoje. 1994-aisiais įkurtas naujas Žemaičių dailės muziejus Plungeje, kurio atidarymo metu įvyko antroji Pasaulio žemaičių paroda. Tuo pat metu pasaulio žemaičių taikomoji dekoratyvinė dailė parodyta naujose Telsių parodų salėse. Žemaitijoje surengtos personalinės iš ten kilusių Juozo Bagdono (1991), Adomo Galdiko (1993), Telesforo Valiaus 80-mečio (1994) parodos. Antano Mončio kūrybos palikimas parvežtas į Palangą, ir netrukus ten turėjo būti pradėta ruošti jo ekspozicija. Ne vienas išeivis

skirtoji Adomo Galdiko 100-mečiui ir Lietuvai dovanotos Prano Domšaičio kūrinių kolekcijos parodos sulaukė rimtų mokslinių katalogų, bet jų išvaizda kukloka, nėra spalvotų iliustracijų. Kitos parodos arba iš viso neturėjo katalogų, arba buvo pasitenkinta menkais bukletėliais. Perdėm skurdus, sakykim, 1996 metų pradžioje atidarytos Viktoro Petravičiaus kūrybos parodos, skirtos garbinam 90-mečio jubiliejui, katalogas. Ypač varganai jie atrodo, lyginant su Šiuolaikinio meno centro parodų katalogais ar net sovietmečio to paties Petravičiaus, Vytauto Kazimiero Jonyno, Kazio Varnelio ir kitų išeivijos dailininkų parodų katalogais. Čia paminėtinas ir gražus Petravičiaus 90-mečiui skirtos Lietuvos dailininkų parodos „Dovana Petravičiui“, surengtos 1996 metais Lietuvos dailės muziejuje Lemont, Illinois (JAV), katalogas (leidybą parėmė Europos tarybos informacijos ir dokumentacijos centras Vilniuje). Suprantama, visiškai pasikeitė ir sumenko biudžetinis LDM finansavimas, tačiau tikriausiai ir nesistengta kokiais nors būdais gauti papildomų, šių katalogų leidybai reikalingų lėšų, t.y. eita lengviausiu keliu.

Aptariamuoju laikotarpiu padaugėjo Lietuvos dailės muziejų filialų, juose eksponuojamos kelios išeivų dovanotos kolekcijos. Kiek anksčiau atidarytos Radvilų rūmose įvykė laika veikė Lietuvai dovanotų išeivijos dailininkų kūrinių paroda, drauge buvo rodomas didelis Vytauto Kašubos skulptūrų rinkinys. 1991 metais parsiųsdintas į Lietuvą Beatrice Vasaris pastangomis. Kelerius metus ten buvo eksponuojamos Genovaitės Kazokienės 1994 metais Lietuvai dovanotos Australijos bei Ramiojo vandenyno salų meno ir išeivijos lietuvių dailininkų, daugiausia gyvenančių Australijoje, kūrybos kolekcijos. Nacionalinės galerijos atidarymo proga 1993 metais buvo surengta didelė kolektyvinė paroda „Sugrįžimas. Dovanoti kūrinių. Tapyba, grafika, skulptūra“. Į šią galeriją buvo perkelta ir minėtoji Vytauto Kašubos skulptūrų paroda, kuri veikė lig šiol. Deja, pasikeitė Kazio Varnelio ir Antano Tamošaičio sumanymai VDM globali atiduoti turtingus savo rinkinius, ir apskritai šių rinkinių perkeldinimo į Lietuvą klausimas komplikuojasi.

Vilniuje parodyta dovanotų Prano Domšaičio kūrinių kolekcija nuo 1993 metų yra eksponuojama Klaipėdos paveikslų galerijoje. 1994-aisiais įkurtas naujas Žemaičių dailės muziejus Plungeje, kurio atidarymo metu įvyko antroji Pasaulio žemaičių paroda. Tuo pat metu pasaulio žemaičių taikomoji dekoratyvinė dailė parodyta naujose Telsių parodų salėse. Žemaitijoje surengtos personalinės iš ten kilusių Juozo Bagdono (1991), Adomo Galdiko (1993), Telesforo Valiaus 80-mečio (1994) parodos. Antano Mončio kūrybos palikimas parvežtas į Palangą, ir netrukus ten turėjo būti pradėta ruošti jo ekspozicija. Ne vienas išeivis

Magdalena Birutė Stankūnienė

Iš serijos „Tolima žemė“ 1995

surengė savo kūrybos parodų gimtosiose vietose: Magdalena Birutė Stankūnienė — Marijampolėje, Zita Sodeikienė — Jurbarko, pomirtinė Jokubo Dagio paroda atidaryta Biržuose. Paminėtinos 1993 metais Parnėvyje ir Kėdainiuose surengtos levos Pocius skulptūros parodos. Taigi išeivų kūryba pasklido po visą Lietuvą, o sovietmečiu jie patys galėjo lankyti tik keliuose didžiausiuose Lietuvos miestuose.

Siek tiek mažiau negu LDM aptariamuoju laikotarpiu išeivijos parodų surengė Kauno M.K. Čiurlionio dailės muziejus ir Mykolo Žilinsko galerija. Parodyta dailės tų pačių autorių (1993-1994 metais — jubiliejinė Adomo Galdiko, 1994 metais — Viktoro Vizgirdos, 1995 metais — Juozo Bagdono ir Magdalenos Birutės Stankūnienės) kūryba. Iš kitų paminėtinos jubiliejinė Alberto Vesciūno tapybos ir grafikos paroda (1991), net trys Adolfo Valeskos kūrinių ir jo darytų etnografinių fotografijų parodos (1993, 1994, 1995), taip pat trys Algimanto Švėgždos dovanotų kūrinių (1992, 1993, 1994), Žibunto Mikšio (1996) kūrybos ir kitos ekspozicijos.

Dauguma LDM, KČDM ir naujosios periferijos meno galerijose bei muziejuose surengtų parodų tipologiškai mažai kuo skyrėsi nuo devintajame dešimtmetyje vykusių personalinių ir kolektyvinių išeivijos dailės ekspozicijų. Rodoma tai, kas turima arba naujai gauta, dažnai be aiškesnės koncepcijos, be griežtesnės atrankos.

Konceptualesnės naujo tipo parodos pirmiausia susijusios

su 1992 metais įsteigto Vilniaus Šiuolaikinio meno centro veikla ir jo direktoriaus Kęstutis Kuizino projektais bei tarptautiniais ryšiais. Suprantamas Šiuolaikinio meno centro dėmesys modernizmo ir postmodernizmo išeivijos dailės reikiams, naujoms meno raiškos formoms. Greta pripažintų vyresniosios kartos meistrų (Antano Mončio paroda — 1992 metais, Romo Viesulo, Kazimiero Žoromskio — 1993 metais, norima pristatyti mažiau žinomą vidurinėsios ir jaunosios kartos dailininkų kūrybą (Vyto Sakalo, Vlodo Žilinsko parodos — 1993 metais, Stashu Kybarto — 1994 metais, Audriaus Plipio ir Mary Strasevičiaus — 1995 metais.) Iš personalinių parodų savo užmoju ir originalumu išsiskyrė visus ŠMC rūmus užėmusi „Stasio Eidrigevičiaus retrospektyva, 1973-1993“. Ypač reikšmingos 1996 metų pradžioje įvykusios dvi Fluxus judėjimui skirtos parodos: „Jurgis Mačiūnas. Fluxus menas — pokštas (iš Gilberto ir Lilos Silvermanų kolekcijos)“ ir „Ilgia istorija su daugeliu užuomazgų. Fluxus Vokietijoje 1962-1994“, kurių atidarymo metu dar buvo surengta jaunųjų lietuvių dailininkų fluksistinė akcija. Tai tikrai įspūdingas projektas, kurį įgyvendino Vilniaus ŠMC ir Stuttgart'o ryšių su užsienio šalimis institutas, pristatęs Lietuvos visuomenei pasaulyje labiausiai išgarsėjusių lietuvių menininką avangardistą plačiame tarptautiniame kontekste. Ne mažiau įdomi ir kataloginė šių parodų medžiaga bei atgabenti į Vilnių kiti Fluxus skirti leidiniai. Ypač išskirtiau Jurgio

Mačiūno parodos katalogą, kuriame įdėta gerai parinkta plati dokumentacija ir tiesiogiai su Lietuva susiję Mačiūno laiškeliai Vytautui Landsbergiui bei interviu su pastaroju.

Grįžtant prie jau minėtos Audriaus Plipio ir Mary Strasevičiaus parodos, pavadintos „Mano gyvenimo forma“, reikia pažymėti, kad tai dalis „Chicago Artists International“ programos, kuri numato tarptautinį keitimąsi muziejų ir galerijų specialistais bei parodomis. Šioje programoje dalyvaujantis Balzeko Lietuvių kultūros muziejus pasiūlė ŠMC buti jo partneriu. 1995 metais į Čikagą buvo nuvežta Kęstutis Kuizino kuruojama paroda „Neseni dokumentai“ naujos lietuvių dailės tendencijos, kuri veikė Balzeko muziejuje ir pateikė Lietuvos dailininkų projektus, brėžinius, tekstus, skaidres, videomedžiagą bei kitą meninių idėjų dokumentaciją.

Naujoviškas Lietuvos išeivijos dailės integracijos pavyzdys — parodos „Three agendas“ („Trys dienotvarkės“), surengtos Šiuolaikinio meno centro pagal Kęstutis Kuizino projektus Budapešte (1995) ir Tampereje (1996). Dalyvauti pirmojoje buvo pakviestas Kazys Varnelis, POST ARS grupė su instaliacija „Autobusas“ ir Gediminas Urbonas, antrojoje, be Varnelio, vėl dalyvavo POST ARS, tik su kitais kūrinių (performansų fotografijos ir videodokumentacija), o vietoje Gedimino Urbono šį kartą buvo Jonas Gasininas. Varnelio įtraukimas į šias parodas prasmingas, nes jis atstovavo tai dailės krypciai, kurios atitinkamu istoriniu jos raidos tarpsniu Lietuvoje nebuvo. Parodos koncepcija pletoją ir puikiai išleisti abiejų parodų katalogai — kiekviena įdėti trijų dailės kritikų straipsniai atspindi „trijų dienotvarkių“, t.y. trijų šiuolaikinių dailės raidos tarpsnių kritikos kontekstą.

Kai kurie išeivijos dailininkai dalyvavo ŠMC surengtose kolektyvinėse Lietuvos dailės parodose. Varnelis buvo kviestinis svečias antrojoje grupės „24“ parodoje (1992). Gyvenanti Lietuvoje Karla Grudis su video-instalacijomis dalyvavo Kęstutis Kuizino kuruojamoje parodoje „Joana Arkietė. Aštuoni komentarai“ ir metinėje George Soros šiuolaikinio meno centro surengtoje parodoje „Del grožio“ (abi 1995), kurią sudarė Sandra Skurvidaitė ir Raimundas Malasauskas. Stasio Eidrigevičiaus kūrinių buvo įtraukti į Erikos Grigoravičienės sumanytą parodą „Veiksmai ir vaizdinys“ (1992). Ypatingas patarimosios integracijos pavyzdys buvo ir ŠMC surengta Vilniaus dailės akademijoje viena sekmąra dešimties Kęstutis Kuizino kuruojamoje parodoje „Geros blogybės“ (1992). Čia tikty bent trumpai paminėti kitus Dailės akademijos ryšius su išeivija. Be Zapkaus, padėstyti joje 1992 metais buvo kvieštas Zibuntas Mikšys. 1995-aisiais dizainerių praktikai Dailės akademijoje vadovavo Vladas Žilius (šios praktikos darbų parodėlė buvo surengta „Arkos“ galerijoje). Kazui Varneliui ir Vytautui Kašubai suteikti Dailės akade-

(Nukelta i 2 psl.)

Šiame numeryje:

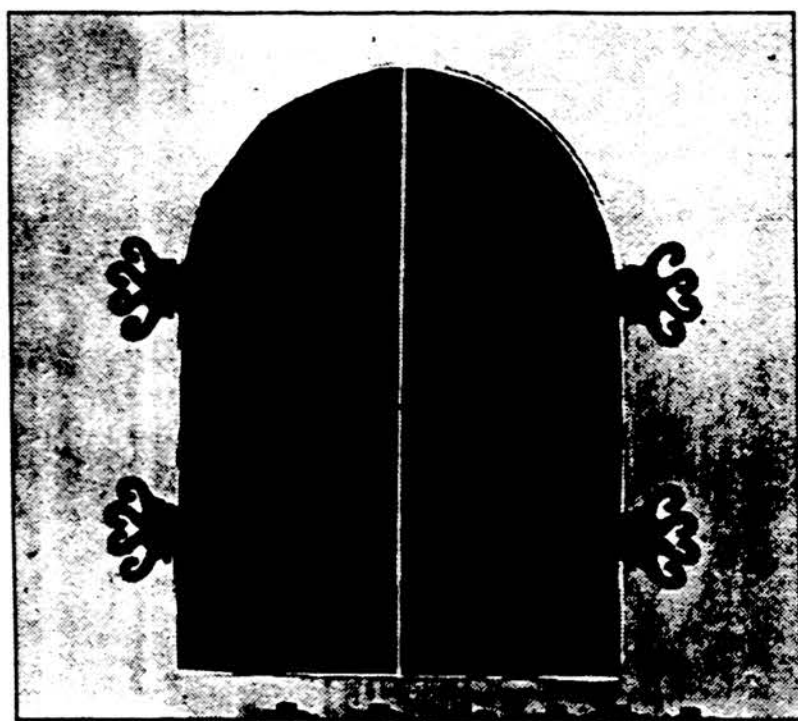
Rašytojas Balys Sruoga • Suartėja išeivijos ir Lietuvos dailė • Pasaulio rašytojai apie žmogiškus rūpesčius • Donaldas Kajoko eilėraščiai • Jolitos Kavaliūnaitės humoreska • Dailininkas Juozas Bagdonas • Los Angeles Dramos sambūris

Lietuvių išeivijos ir Lietuvos dailės suartėjimas

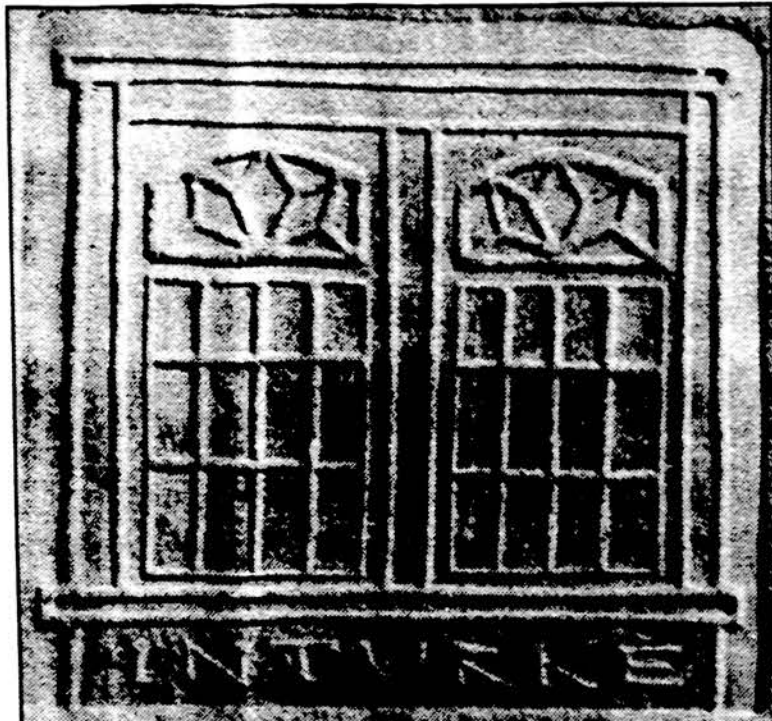
(Atkelta iš 1 psl.)

mijos daktarų, o Antanui Tamošaičiui — garbės profesoriaus vardas. Paminėtinos ir išeivių išteigtos premijos akademijos studentams: Viktoro Vizgirdos premija (steigėja Elena Vizgirdienė) — tapytojams už kūrybišką „Ars“ tradicijų tęsimą, Kazio Varnelio premija — už geriausius studentų meno dienų darbus, Antano Tamošaičio — už kūrinius, susijusius su tautodailė.

Dar liko trumpai apžvelgti išeivijos dailininkų parodas naujai susikūrusiose privačiose bei atskirų institucijų galerijose ir lietuvių dailininkų parodas — išeivių bendruomenėse. Iš galerijų aktyviausia šios krypties „Vartų“ veikla. 1993-1995 metais čia surengtos aštuonios išeivijos menininkų parodos: 1993 metais — Vyto Sakalo, poetės Aldonos Gustas piešinių ir Ivonos D. Kaz-Jepsen objektų-dėžučių, 1994 metais — Vlodo Žilčiaus piešinių ant popieriaus, 1995 metais — dvi Algimanto Kežio fotografijų ir leidinių, Jolantos Janavičienės piešinių ir Tomo Sipavičiaus tapybos parodos. „Vartų“ veikla išsiskiria dar ir tuo, kad ši galerija surengė Lietuvos dailės parodų išeivijos bendruomenėse. 1995 metais ji parodė nuolatinių savo eksponatų kūrėjų Balzeko Lietuvių kultūros mu-

Iš parodos „Langai“, vykusios Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, 1992 m. birželio 6-14 d. — kairėje: Algimanto Kežio nuotrauka, dešinėje:

Viktorijos Daniliauskaitės kūriny.

zijoje ir Čiurlionio galerijoje, Čikagoje.

Penkias išeivių dailininkų parodas surengė „Lango“, dvi — „Lietuvos aidų“, dar po vieną kitą — „Arkos“, „Šiaurės Atėnų“ ir „Šiaulių galerijose, taip pat Vilniaus universiteto bibliotekoje. Adomo Galdiko jubiliejui parodą iš savo fondų surengė Nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka.

Atskirai norėčiau pažymėti integracijos reiškinius ekslibriso baruose, kur bene anksčiau

džiūtės-Kozel tekstilės (1993, 1994) ir Jūratės Bigelis-Silverman popieriaus meno (1994) parodas. Žibunto Mikšio parodų surengta „Šiaurės Atėnų“ ir „Šiaulių galerijose, taip pat Vilniaus universiteto bibliotekoje. Adomo Galdiko jubiliejui parodą iš savo fondų surengė Nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka.

Atskirai norėčiau pažymėti integracijos reiškinius ekslibriso baruose, kur bene anksčiau

ir prasidėjo aptariamieji procesai. Pirmosios lietuvių ekslibrisų parodos Vakaruose iš asmeninių kolekcijų buvo surengtos 1973 metais, o 1980-aisiais Čikagoje lietuvių ir anglų kalba buvo išleistas išeivijos kolekcionieriaus Vitolio Vengrio albumas *Lietuvių ekslibrisai*, kuriame drauge buvo sudėti Lietuvos ir išeivijos autorių kūrinių. Tas pats Vitolis Vengris padėjo 1991 metais Vilniaus menininkų rūmuose surengti parodą „Užsienio lietuvių ekslibrisai“, išleistas katalogas su jo įvadu. Plėtojant Lietuvos ir išeivijos ekslibristų ryšius, daug prisideda vilnietis dailininkas Alfonsas Čepauskas. Bendromis išeivijos ir Lietuvos pastangomis buvo surengta Vydūno 125-mečiui skirta ekslibristų paroda-konkursas, 1993 metais ekspozuota Šilutėje, vėliau Vilniuje, Kultūros fondo galerijoje, galiausiai 1995-aisiais Čikagoje. Joje dalyvavo trys buvę pirmuoniai ypač daug išeivijos dailininkų. Konkurso rengimui ir katalogo leidimui aukėjo Čikagos lietuviai. Lietuvoje jubiliejui proga nuolat skelbiamuose ekslibristų konkursuose drauge su kitų kraštų ekslibristais dažnai dalyvauja ir lietuvių išeiviai (Vytautas Virkau, Adolfas Vaitaitis, Viktoras Simankevičius, Archibaldas Bajoratas, Veronika Švabienė ir kt.).

Iš kitų dailės šakų dar reikėtų išskirti keramiką ir tapytinius keramikos simpoziumus Panevėžyje. Nuo 1990-ųjų ši renginių organizuoja Panevėžio dailės galerija. Labai aktyvus simpoziumų dalyvis ir konsultantas yra keramikas iš JAV Rimas VisGirda. Jis dalyvavo pirmajame simpoziume 1989 metais, taip pat 1991, 1992, 1994 metais. Jo straipsnis įdėtas ir puikiai išleistame Panevėžio simpoziumų kataloge (parėmė Soros Šiuolaikinio meno centras). Beje, vienas iš Panevėžio keramikos simpoziumo iniciatorių Alvydas Pakarklis nuo 1991-ųjų apsigyveno JAV, Čikagoje, kur neblogai įsitvirtino, ir dar keletas keramikų, neseniai išvykusių iš Lietuvos.

Išvykusių bendruomenių pastangomis Lietuvos dailininkų parodų daugiausia surengta JAV, Čikagoje ir Lemont'e. Jau Čikagos Čiurlionio galerijoje pirmieji personalinės parodos surengė Vytautas Ciplijauskas ir Rimantas Tarabilda. 1987 metais — Rimantas Dichavičius, 1988 metais — Vytautas Valius ir Vija Tarabildienė. 1987 metais ir Algimantas Kežys pirmą kartą įtraukė dvių Lietuvos fotografų kūrinius į savo rengiamą kasmetinę fotografijos parodą ekspozicijoje Čikagoje. Tokių parodų jau surengta dvidešimt keturios, ir jose drauge su išeiviais gausiai dalyvavo Lietuvos fotomenininkai.

Atgimimo metais JAV įvyko kolektyvinių lietuvių grafikos parodų: Čikagoje — „Dovana Čiurlionio galerijai“, Lemont'e — „Lietuvos dovana mums“ (abi 1991). Įdomu, kad pirmąją parodą sudarė Lietuvos dailininkų Sąjūdžio remimo grupės dovana Amerikos lietuvių bendruomenėi. 42 dailininkų 85 kūrinių po truputį privačių asmenų buvo suvežti į Čikagą. Tais metais Lietuvos kultūros fondas ir Dailininkų sąjunga drauge su Balzeko Lietuvių kultūros muziejumi suorganizavo Čikagoje „Lietuvių grafikos ir akvarelių“ aukcioną. 1991 metais Čikagos Čiurlionio galerijoje buvo surengta Vilniaus dailininkų grupės paroda, skirta Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto baigiamajam seimui (komitetas ir globėjo šią parodą). 1992-aisiais Lemont'e įvyko Eglės Jaškūnienės sudaryta paroda „Vilniaus grafika ir akvarelė“. Išleisti visų šių parodų ir aukciono katalogai. Tai pačiais 1992 metais Melbourne, Australijoje, karališajame technologijos institute įvyko Mikalojaus Vilučio organizuota lietuvių šiuolaikinio estampo paroda, kurią finansškai parėmė Australijos lietuvių jaunimo sąjunga, katalogo leidybą finansavo Atviros Lietuvos fondas.

Iš naujausių kolektyvinių parodų ypač įdomi 1996 metų kovo mėnesį Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Čikagoje atidaryta sovietmečiu kurtų nonkonformistinio Lietuvos meno paroda, sudaryta iš privačių Amerikos rinkinių („Smuggled Art“ — „Kontrabandinis menas“). Jos kuratorius Danas Lapkus, dailietyrininko specialybę įgijęs Vilniaus dailės akademijoje, vėliau tobulinėjis University of Illinois at Chicago, daug reikiama Čikagos lietuvių meniniam gyvenime. Naujas to gyvenimo reiškinys — 1994 metais Čiurlionio galerijoje surengta dailininkų, per pastaruosius dešimt penkiolika metų atvykusių iš Lietuvos gyventi į JAV, paroda. Joje dalyvavo dvidešimt keturi menininkai, daugiausia VDA auklėtiniai.

JAV surengta ir personalinių, daugiausia grafikos ir fotografijos, parodų. Pažymėtini Algimanto Kežio projektai ir jo parodų rengimo iniciatyva. Vienas gražiausių aptariamų integracijos pavyzdžių yra Viktorijos Daniliauskaitės raizinių ir Algimanto Kežio fotografijų bendros tematikos paroda „Langai“, įvykusi 1992 metais Lemont'e. 1995-aisiais Vilniaus „Vartų“ galerijoje ir 1996-aisiais Lemont'e surengta Kežio fotografijų paroda „Grižtančių paukščių preliudijos: Lietuva — bevardės impresijos“. 1994 metais Lemont'e ir Leono Narbutio studijoje Čikagoje įvyko Mykolo Vilučio grafikos, 1996 metais (Nukelta į 3 psl.)

Mūsų literatūros klasikas Balys Sruoga

(Atkelta iš 1 psl.)

ga, teatro ir literatūros atžvigiui buvo aštrus, tiesus kritikas. Labiausiai Sruoga traukė teatras: ne vaidyba scenoje, bet kūryba scenai — dramaturgija. Jo dramaturgijos pradžia — istorinė drama „Milžino paunksmė“, specialiai parašyta 1930 metais paskelbtam literatūros konkursui minint 500 metų Vytauto Didžiojo mirties sukaktį.

Kaip ir viskas ryšium su ypatingu Balio Sruogos asmeniu, taip ir šis jo kūrinys buvo tam laikotarpiui neįprastas: vertinimo komisija net pažymėjo, kad „Milžino paunksmė“ premijai netinkama. Tačiau ši drama greit suklebė literatūrinės audras ir karštas polemikas ir įžiebė didelių visuomenės susidomėjimą.

„Milžino paunksmė“ tai visai naujoviškas kūrinys ne tik paties Sruogos kūryboje, bet ir viso lietuvių dramaturgijoje. Šioje dramoje pagrindinis veikėjas, Vytautas Didysis, net nepasirodo scenoje. Žiūrovas regį jį per jo draugų ir priešų veiklą. Vienas iš priešų buvo Vytauto pusbrolis Švitrigaila, kovomis ir intrigomis bandęs paveržti iš Vytauto Lietuvos sostą. Tik po Vytauto mirties išrinktas Didžiojo Lietuvos kunigaikščiu Švitrigaila dėjo pastangas visiskai atsiriboti nuo Lenkijos ir Jogailos, supratus, kad tai buvo ir Vytauto pagrindinis tikslas.

Antra iš žymųjų Balio Sruogos dramų — „Kazimieras Sapiega“. Kazimieras Sapiega, didysis Lietuvos etmonas ir Vilniaus vaivada, buvo vienas iš galingiausių Lietuvos didikų 17 amžiuje siekęs nutraukti pragaistingą Liublino uniją. Bet pralaimėjęs mūšį, netekęs sūnaus, krašto intrigu nuvargintas, Sapiega, šios dramos pabaigoje, prabyla miniai mums žinomam garsiajui monologu.

1943 metais, kada Hitlerio Vokietijai nepavyko sumobilizuoti Lietuvos jaunuosius į SS batalioną (faktas, kuris absoliučiai nutylinas, kada Lietuva beato dairiškai smerkiama už būsį ir nebūsį nusikaltimus), buvo siaubo metai visiems, ypač Lietuvos inteligentijai. Ypač tiems, kurie buvo sumiti ir išvežti į Stutthof'o koncentracijos stovyklą, kaip įkaitai. Jų tarpe — Balys Sruoga.

Didžiausias žmonės nelengvai palaužiamas, nors totalitariniai režimai juos ypatingai laužė. Siaubingasis Stutthof'as palaužė Sruogos kūną, bet ne dvasią. Kaip vėliau pasakoją gyvi liķe draugai, rašytojas parodė didelį dvasios atsparumą, o su nevilnim kovojo, kaipgi kitaip, jei ne kūryba... Baisiomis sąlygomis Sruoga subūrė diskusinių kultūrininkų būrėlį „Aitvarus“ ir net parašė lyrinę tragediją „Pavasario giesmė“ ir keturias komedijas: „Uošvė“, „Dobilėlis penkialapis“, „Pagunda“, „Pranciškiuko marškinėliai“. Žmogus, kuris sugeba juoktis ir išjuokti nužmogėjamą, sunkiai palaužiamas.

Sovietams užėmus rytinę Vokietiją, Sruoga buvo sugrąžintas Lietuvon. O tačiau... čia, išsilgtoji, numylėtoji tėvynė, prasidėjo jam dvasinis kacetas. Nes Lietuva jau buvo pažymėta kūju ir pjautuvu, kurie plakė ir pjovė žmonių sielas. Nors Sruogai buvo leista profesoriauti Vilniaus universitete ir trumpu laisvalaikiu atsidėti kūrybai, bet greitai pasidarė aišku, kad jo kūryba „netarnauja Tarybų Lietuvos liaudžiai“, todėl kritikuotina, įtartina, reikalinga „taisymo“ bei patarimų „iš aukščiau“. Kada rašytojų susirinkime Sruoga pažada „pateikti naujų tarybinių heroizmų

Petras Aleksandravičius. Balys Sruoga. Medalis. bronzos, bareljefas. Dm 35.

persmelktų kūrinių“, galima suprasti, kaip skaudžiai jo dvasią pjovė sovietinis pjautuvus. Tą pjūvį dar pagilino faktas, kad kaceto atsiminimų knyga *Dievų miškas* buvo piktai iškritikuota ir, Sruogai gyvam esant, neišleista. (*Dievų mišką* išspausdino tik praėjus 10 metų po rašytojo mirties.)

Šioje knygoje Sruoga aprašo šurpius kalinių gyvenimo epizodus lakoniškai, be sentimentų, ironiškai žvelgdamas į vaizduojamą tikrovę. Kaip Algis Samulionis, monografinės studijos *Balys Sruoga* autorius, rašo, „Sava kancija Sruogai nebuvo esminis dalykas. Jam, rašytojui humanistui, buvo svarbiau suvokti išgyventų baisių priežasčių. Ipratimas šypsotis ten, kur niekas nesisąspos, buvo Sruogos „ezio dygliai“ — priemonė pakelti tai, kas siaubinga“. (...) „Tragiškos ir siaubingos temos traktavimas kancija ironija ir pakaruoklišku humoru, išskiria *Dievų mišką* iš įprastinės lietuvių literatūros. Ta knyga daro su niekuo nepalyginamą įspūdį.“

Šiuo metu *Dievų miškas* išleistas anglų kalba. Vertėja — rašytojo dukraitė Aušrinė.

Kaip ir daugelio genialių asmenybių, taip ir Sruogos gyvenimas buvo audringas ir skaudus. Ypač jo pabaiga. Negana, kad kaceto palaužta sveikata, kad kankinio ilgesys ir nežinia, kur pokario chaosas numėšė mylimą žmoną ir dukrą. Rašytojo slėgė ir dvasinis nuoplikimas. Apie tai sužinojo iš jo draugų, pažįstamų, studentų prisiminimų knygoje *Balys Didysis*. Rašytojo dvasios plėkštėjai-nio kotojai — sovietinės vidutinybės — žmonės, pilni pagiegos ir pavydo „buržuazinės Lietuvos genijai. Jie nuolat Sruogą „mokė“ kaip „tapti tarybiniu rašytoju“, nuolat „taisė“, piktai kritikuodami jo brandžiausią, kancijoje gimusį, veikalą *Dievų mišką*, patys būdami toli už literatūros ribų. Toje, vis tirštesnėje socrealizmo tamsioje, rašytojo paguoda buvo jo studentai: jie gerbė jį ir jo kūrybą, suprato gniuždomą dvasią, gausiai lankė jo paskaitas.

Sruogai mirus, į laidotuves susirinko minios žmonių, ir, žinoma, kaip prisiminimuose rašo jo studentai, prisistatė raiti kareiviai — „apsauga“. Valdžia susirūpino, kad tik nekiltų patriotinis prasišverimas. Ir miręs Sruoga buvo tarybinei nomenklatūrai pavojingas! „Palydėjom ir paskutinę kelionę šviesų ir dorą žmogų, kuriam už tai buvo atlyginta fiziniu ir dvasiniu kanciom“, rašo atsiminimų knygoje Elena Naginskaitė-Vajėgienė.

Bet Balys Sruoga tebegyvas mums savo kūryboje ir tebegyva jo numylėta Lietuva. Parafrazuojant jo žodžius Kazimiero Sapiegos lūpose, norisi pasakyti, kad: „Pokomunistinio chaoso speiguose, po stora abejingumo miline, tebeplaka žiūrojo Lietuvos širdis — gydanti-kelianti-kylianti“. Tuo Balys Sruoga visada tikėjo.

Nijolė Jankutė

Jolita Kavaliūnaitė

BARBORĖLĖ

Rytmečio paukščiams pračiulbėjus, bundancijos saulės spinduliams prasilięs ir įsi-skverbus į apgenktų krūmelių apsuptą namą, kelsi Barborėlė.

Dar ne visai apšviestame miegamajame ji priejo prie ualetinio stalo, patraukė stalčių, iškio į jį ranką, išsitraukė kojines ir... apsidžiaugė.

Kaip gera, kad vakar suspėjau atrinkti tas visas „pančiakas“, galvojo ji. — Dabar man besirengiant jos nesimaišys ir nebegrės pavojus „apsipantiakinusiai“ iš namų išeiti. Pagalvojus apie vos išvengtą pavojų net šurpas perbėgo jai nugara.

Nemaziau sekėsi jai ir rubinėje. Nuo pakabito nuėmė suknelę ir į ją pasižiūrėjus vėl ji nudžiugo savo darbštumo pasekmėmis.

— Vis dėlto gerai, kad ta „kalnierių“ užvakar nuardžiau ir jo vietoj prisivau apykaklė, o tuos „guzikus“ pakeičiau sagomis. Dabar visai kitaip — gražiau apsigyvenusi — gyvensiu, galvojo ji. Nemaziau pasitenkinimo jai suteikė prijuostė, kabanti „žiuršt“ vietoje, ir skautiškas kaklaraištis, pakabintas prie skautininkės aprangalo. — Ir tas „šlipsis“ jau pašalintas, galvojo ji.

Sekėsi jai taip pat ir brangenybių dėžutėje. Tarp gintarelių gražiai sulietos jos auksinės grandinėlis spindėjo „lenciugėlių“ vietoje, o sagutės tvarkingai gulėjo „broškių“ skyrelyje.

Tik sunkiau jai buvo su tomis „paduškėlėmis“. Gi tiek ji jų buvo prisivinejusi! Tiek ji jų gražiomis tautinių spalvų tulpėmis išsikaklėsi! Bet ir čia Barborėlė save nusi-gailėjo. Ji tvirtavė jai buvo. Ir jas — tas „paduškėles“ — sudėjo su visais kitais savo pašalintais daiktais į šiukšlių maišą ir, jį tvirtai užrišus, ryztingai leidosi laiptais ir namo požemius, kur, jį palikus, užrakino duris ir raktą gliai įgrūdė į raštinėlis raktų stalčių. Ir tada su kartųgišku pasiryžimu ėmėsi siulo ir adatos ir puolė ir darbą. Ir netrukus Barborėlės namuose ant minkštasiuolių ir kėdžių spoksojo nemaziau spalvingos, nemaziau tulpėtos pagalvėlės ir šis — estetiškas — kėdžių minkštumas viliojo pažįstamus ir draugus. Ir atvažiuodavo pas ją svečių ir viešnių iš arti ir toli, rytais ir vakarais, žiemą ir vasarą.

Ir vaišinga buvo ta Barborėlė. Ir, žinoma, vaišinti turėjo kuo. Užrakinus „sklepą“, įsitaikė rūši, kur: ame rauginti agurkai ir kopūstai jau seniai buvo perkelti iš „bliūdų“ į dubenius, ir pagal uždraugimo datą sužymėti ir tvarkingai sueiluoti spintoje.

Taciau iš susijaudinimo beveik jį drebėjo, kai teko tarkuotų bulvių mėsinio kupinus saukštus pirmą kartą lieti į keptuvę. Jį jaut-

ri buvo ta Barborėlė.

— Kazin ar iškeps jie tokie pat skanus kaip ir „petelnėje“? rūpinosi ji. Taciau bulvinių blynų smagus tiršėjimas jį ilgainiui nuramino.

Tad ir vėl su atgijusiu pasitikėjimu Barborėlė sukiudavosi rytais, vidurdieniais ir vakarais savo jaukioje virtuvėje. Ir galų gale vieną dieną vietoj „pašmozintų cibuliukų“ pylė pakepintų svogūnelių ant didžkukulių, kuriais ji ruošėsi vaišinti svečius.

Teisybė, didelis buvo Barborėlės namų pertvarkymas. Bet dabar, jį atlikus — atsinaujinus fiziškai ir dvasiškai — ji ir vėl laukė svečių.

Suskambėjo priekinių durų skambutis, ir apsilvilkusi suknele su balta apykaklele ir smulkiniams suktėmis, pasipuošusi auksine grandinėle ir gintarine sage, apsiuosusi tulpėta prijuostėle, su ramiu pasitikėjimu plačiai ji atidarė duris ir su šviesia šypsena sutiko seniai lauktus svečius.

Nuoširdžiai kvietė Barborėlė juos į vidų, sodino ant pagalvėlėmis išpuoštų kėdžių, vaišino keptuvėje iškeptais bulviniais blynais ir dar iš rūšio atneštais dubeniuose pateiktais raugintais agurkais ir kopūstais. Gi gera buvo ta Barborėlė.

Kai atėjo laikas svečiams išvykti, linkėjo ji jiems geros kelionės ir žadėjo su jais susirašinėti.

O jie — tie taip laukti svečiai — tarė: — Kaip miela su tokiu „komunikabiliu“ žmogumi pabendrauti tokiuose „konfortabiliuose“ namuose.

Nesuprato Barborėlė tų jų tartų žodžių. Būtų jie — tie ilgi ir nesuprantami žodžiai — gal ją ir išgąsdinę, jei ji nebūtų pamatus, kad jos svečiai jai šypsosi. Taip ji suvokė, kad jie ją giria ir šis jų nuoširdumas gliai sujau-dino jos širdelę.

— Palaukite, — tarė ji. — Neišleisiu jūsų taip. Įdėsiu jums šį tą parsivežti namo.

Ir ryžosi jį bėgti ir rūši, kur buvo sukrovus pilną gėrybių, bet iš to susijaudinimo netyčia pagriebė raktus į „sklepą“, iš kurio atnešė maišą su tomis išmestomis „pantakomis“ ir „paduškėmis“, su tais nevykusiais „kalnierių“ ir „guzikais“, su tais nereikalingais „lenciugėliais“ ir „bliūdais“, su tomis pašalintomis „petelnėmis“ ir „broškėmis“ ir įdavė ji jiems.

— Parsivešite... pasidžiaugsite! — tarė ji. Paėmę sunkų maišą, svečiai nudžiugo ir tarė:

— Čia tikrai „adekvatiška“ dovana. — Kaip jau sakote, tegu taip ir bėna, — šluostydamosi ašaras prijuostėlis kampuku, Barborėlė lydėjo išvažą svečius.

Išvykus svečiams, nusileido saulė, nutilo paukščių čiulbesys ir svirplių smuikavimas ir kitų vabalų čezėjimas pradėjo kilti iš namų apsupančių krūmelių ir žolės. O Barborėlė, padėjus galvą ant pagalvėlės, ramia sąžine saldžiai užmigo.

• Rezisierius **Saulius Varnas**, po gastrolių Čekijoje, savo „Idioto pasakos“ spektaklį 1997 metų rudeniį buvo nuvežęs ir į Minską. Dostojevskio „Idioto“ laisvai adaptavo dramaturgas Algirdas Landsbergis, pažodiniu romano ištraukų prijungęs rezisierius Varnas. Į rusų kalbą, išversta pjesę vaidina Vilniaus Rusų dramos teatro aktoriai. 1998 metų kovent mėnesį jie vaidins Sankt Peterburge, o baldinį gastrolinius Sočyje, Kryme.

Niujorkietis dailininkas Juozas Bagdonas Lietuvoj

PAULIUS JURKUS

Dailininkas Juozas Bagdonas pernai vasarą ketvirtą kartą buvo Lietuvoje. Pirmą kartą ten lankėsi 1992 metais, paskui — 1993, 1995 ir vėl 1997 metais. Kelionių tikslas — Lietuvą supažindinti su savo kūryba ir ją ten įtvirtinti. Paveikslus siuntė talpintuvuose, vežė pats su savim. Taip į Lietuvą nugabeno per 300 savo kūrinių. Ten surengė aštuonias parodas. Jos vyko: Vilniuje, Kaune (net trys), Klaipėdoje, Plungėje, Jurbarko ir Vėlausiuose — aštuntoji paroda vyko Mažeikiuose.

Supranta jis gerai, kad menininkas privalo rūpintis, kaip kūrybą pristatyti visuomenei. Tai moka organizuoti. Parodos buvo aprašytos spaudoje, paminėtos televizijoje, radijo laidoje. Rašyta ir apie jo abstraktinį meną. Jis pasidarė Lietuvoje žinomas dailininkas išėjus, modernistas, abstrakcinio meno puoselėtojas.

Pernai keliaudamas į Lietuvą, turėjo tris tikslus: surengti parodą Mažeikiuose, nes apie tai buvo kalbėta su įtakingais dailės žmonėmis; restauruoti savo kūrybos paveikslą, kuris ten buvo nusiųstas 1996 metų rudenį; Plungėje priešais Žemaičių dailės muziejų pastatyti savo skulptūrą. Savo programą įvykdė sėkmingai. Į Lietuvą išskrido liepos 15, grįžo rugsėjo 1, ten išbuvo šešias savaites.

Paroda Mažeikiuose

Mažeikiai išaugo į patrauklų kultūros miestą, turi gerą teatro salę, dailės muziejų, kur vykdo dailininko Juozo Bagdono parodą.

Dailininkas, dar būdamas New York'e, šiai parodai išsiuntė paveikslų rinkinį. Bet jis dėl neišaiškintų priežasčių laiku nepasiekė parodos rengėjų. Kūrinių dalį paskolino Čiurlionio muziejus Kaune. Ten dar buvo rinkinys iš ankščiau rengtų Juozo Bagdono parodų. Iš jo irgi pasiskolinta keletas paveikslų. Taip parodoje buvo išstatyta 45 abstraktų meno kūrinių.

Paroda vyko Mažeikių dailės muziejuje. Atidarymas įvyko rugpjūčio 15 dieną. Dalyvavo pats dailininkas, miesto valdybos žmonės, iš kitur atvykę dailininkai, svečiai. Dalyvavo ir Sedos etnografinis ansamblis, kurio visi dalyviai yra per 70 metų. Kaip originalu ir įdomu. Senieji liaudies šokiai ir modernus menas! Paroda tęsėsi du mėnesius.

Paveikslų restauracija

Juozas Bagdonas mėgsta didelio formato paveikslus. Mažame formate jis lyg dūsta, o dideliame išsitiesia ir stebina savo drąsa. Atvykęs į New York'ą iš Washington'o, ieškojo tinkamos patalpos, kur galėtų tapti savo didelio formato paveikslus. Tokias patalpas rado Angeli Karalienės parapijos salėje. Ten niekas netrukė, ir jis galėjo atsidėti didžiųjų drobių kūrybai.

1967 metų vasaros gale sukūrė penkis ar šešis paveikslus ir iš jų surengė parodą. Paroda buvo tikrai tokia vienintelė, išsistčiusi tiek mažai paveikslų. Bet jų dydžiai buvo nepaprasti. Pats didžiausias buvo 22 pėdų pločio ir 12 pėdų aukščio. Užėmė visą vieną sieną, kuri neturėjo nei langų nei durų. Kiti — tarp penkių ir dešimt pėdų. Iš tų paveikslų tik vienas bėra likęs New York'e, kiti jau nuvežti į Lietuvą, du yra Žemaičių meno muziejuje, Plungėje.

Didžiajam suvyniotam paveikslui pervežti iš storesnio kartono buvo pagaminta mova, kurioje jis ir pasiekė Žemaičių muziejų Plungėje. Dabar reikėjo jį apžiūrėti ir parengti išstaty-

Dailininko Juozo Bagdono pats didžiausias paveikslas iš Brooklyn nugalbentis, žemaičių dailės muziejų Plungėje ir ten išstatytas. Nuotraukoje — dailininkas su giminaičių dukrelėmis prie savo paveikslų.

Dailininkas Juozas Bagdonas pernai vasarą lankėsi Plungėje ir ten sukūrė metalinę skulptūrą, kurią dovanojo miestui. Nuotraukoje — skulptūra, stovinti Plungės aikštėje.

mui. Pirmiausia švariai buvo išplautos muziejaus salės grindys. Tada ant grindų patiestas paveikslas taip, kad geroji jo pusė prisiglaustų prie grindų. Antroji, drobės, pusė buvo kiek susiraukšlėjusi, kai kur sulankstyta. Kad drobė išsitiestų, visas paviršius buvo lengvai apipurkštelėjusi, kai kur sulankstyta. Kad drobė išsitiestų, visas paviršius buvo lengvai apipurkštelėjusi, kai kur sulankstyta. Kad drobė išsitiestų, visas paviršius buvo lengvai apipurkštelėjusi, kai kur sulankstyta.

Lankytojams jis darys tikrai didingą įspūdį. Didžiuliai kalnai plyšta, veržiasi, kažkokios jėgos kyla iš žemės. Pirmą kartą 1967 metais paveikslas pasirodė Brooklyn'e, kukoje Angeli Karalienės parapijos salėje trisdešimt metų pragulėjo suktas. Dabar išsitiesė Žemaičių žemėje ir ten stebins lankytojus ir tą okupacijų nuvargintą kraštą skatins vėl judėti, veržtis į naują kūrybą.

Skulptūra — dovana Plungės miestui

Dailininkas buvo girdėjęs, kad priešais Žemaičių dailės muziejų bus kuriamas skulptūrų sodelis. Skulptūra dailininkui nebuvo svetima. Ja domėtis pradėjo, būdamas Kolumbijoje, kai darė keramikos vazelas, figureles. Būdamas Va-

shington'e, jau sukūrė didokų skulptūrų. Než York'e irgi padarė vieną skulptūrą ir išstatė parodoje.

Taip New York'e jis ėmė svajoti apie skulptūrą, kurią būtų galima pastatyti Plungėje priešais Žemaičių dailės muziejų. Buvo ir ko svajoti: juk jis savo tapybos darbais įkūrė Žemaičių dailės muziejų. Dabar jo skulptūra gal duos pradžią visam skulptūrų sodeliui.

Kelionei pasiėmė pluoštą piešinių, škiečių. Plungėje juos peržiūrėjo su savo giminaičių ir pasirinko vieną, kurį galėtų realizuoti toms sąlygomis. Tai buvo metalo skulptūros projektas. Jo giminais jis metalistas, moka visus metalo apdailos darbus. Plungėje žino įvairių medžiagų sandėlius.

Pagal pasirinktą projektą pirmiausia iš kartono pagamintos natūralaus dydžio plokštės. Tada tokio paties dydžio ir formos pagamintos metalinės plokštės, jos sušveicuotos, nudailintos. Prasidėjo dažymas. Pirmiausia buvo užteptas specialus skystis, kuris iš metalo ištraukia visas rūdis. Plokštės pasidarė gelšvos. Jas nuvalius, imta dažyti automobilio dažais. Pirmas dažymas buvo lyg pamušalas. Ant jo dėtas antras sluoksnis. Kai šis išdžiūvo, pūškimo būdu uždėtas lakas. Visai skulptūrai panaudotos tik trys spalvos.

Giminais kieme darbai atlikti per porą savaitių. Beliko skulptūrą tik pastatyti tinkamoje vietoje. Pasirodė, kad priešais Žemaičių dailės muziejų pastatyti nėra taip lengva. Reikia gauti rastišką leidimą. Tai užtruko labai ilgai. Tada dalyvavo miesto inžinierius pasiūlyti apžiūrėti miestą ir ten pasirinkti kokią aikštę. Visi formalumai

miesto valdyboje būsia greitai sutvarkyti.

Su miesto atstovais apvažiavo keturias aikštes ir pasirinko vieną. Buvo sutarta, miestui dovanotos skulptūros pastatymo darbus apmoka pats miestas. Pasirinktoje vietoje pastatė vieno metro aukščio pjedestalą ir ten su kranu užkėlė trijų metrų aukščio skulptūrą.

Mieste buvo iškabinti plakatai, kad tai dailininko dovana miestui, skelbiama per televiziją, radiją, aprašoma spaudoje. Atidengimas buvo 1997 m. rugpjūčio 20 d. Diena tvanki, karšta. Skulptūrą atidengė miesto meras Aleksandras Lukas, dalyvavo miesto valdžios žmonės, grupė žiūrovų. Paskui miesto meras surengė priėmimą — vaisių, skulptūrą pastatyta tokioje aikštėje, kur stūkso didžiulis penkių aukštų viešbutio pastatas. Dabar jis tuščias. Čia kadaise sustodavo rusų karininkų šeimos, atvykusios gerai pagyventi.

Skulptūra darosi lyg ir simbolinė. Ji vaizduoja tarsi du žemyn nuleistus sparnus, lyg į žemę įsmigusius. Tarp jų leidžiasi plokštė ir primena kalaviją. Tai okupacijų kalavijas, kuris prisimeigs laisvei sparnus. Sparnai dideli, galingi. Jie išsivaduos ir pakils į laisvę. Kiekvienam, kuris čia atsistos, žiūrės į vaiduklišką tuščią viešbutį, skulptūra prakalbės prasmingai...

Pasisvečiuota

Būdamas Plungėje, svečias dar dalyvavo Žemaičių akademijos suvažiavime, kuris buvo Renavos dvare ir tęsėsi dvi dienas. Iš Plungės vėl lankėsi Vilniuje. Grįžo rugsėjo 1 dieną.

Reikia džiaugtis, kad dailininkas sugebėjo savo kūrybą perkelti į Lietuvą. Buvo daug darbų, rūpesčių, bet visa tai prasminga dovana Lietuvai, kad ji būtų kultūringesnė, turtingesnė.

Smauikininkė Linda Velekėkvė JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos sukurto koncerto metu šiuo metų sausio 11 dieną Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois.

Viktoro Kušo nuotrauka

Mirė muzikas Anicetas Arminas

Sausio 26 dieną staiga mirė chorų dirigentas, menotyros daktaras, Lietuvos muzikos akademijos profesorius Anicetas Arminas, kuriam po poros savaitių būtų sukakę 67 metai.

Profesoriui Arminui vadovaujant, meninių aukštųjų pasiekė vyrų choras „Varpas“, maestro talentą teko pajusti Lietuvos operos ir baleto teatro chorui, Muzikos akademijos studentams bei kolegoms pedagogams, taip pat visos Lietuvos chorisams, dalyvavusiems dainų šventėse, kuriose išraiškingai dirigavo ir Anicetas Arminas.

Be tiesioginio chorvedžio darbo, profesorius Arminas gilinosi ir į moksline problemas, su nepaprastu kruopštumu bei tikslumu tyrinėjo Lietuvos ir lietuvių išeiviių chorų istoriją. Profesoriui jau buvo visiškai užbaigęs knygą — albumą *Dainuojantys Šiaurės Amerikos lietuviai* ir sausio mėnesį rengė šios darbą spaudai. Lankydamasis Čikagoje, jis surinko daug medžiagos apie kompozitorius ir muzikologą Vladą Jakubėną; tuo pačiu laiku bendradarbiavo ir *Draugo* kulturiniame priede. Dėmesio verti ir kiti solidūs Aniceto Armino darbai iš Lietuvos chorų gyvenimo.

• **Kaišiadorys.** Gruodžio 6 d. vyskupas Juozapas Matulaitis susitiko su Kaišiadorių vyskupijoje dirbančiomis moterų vienuolių atstovėmis. Susitikime dalyvavo 12 seserų iš Kristaus Karaliaus merginų diakonij, Nekaltai Pradėtosios Švč. M. Marijos vargdiečių seserų, Švč. M. Marijos Nuliūdusiųjų Paguodos seserų kongregacijų, Aušros Vartų Marijos ir Teresėlės bendruomenės.

Nauja Kazio Sajos pjesė Los Angeles teatro scenoje

ASTA PAKUCKIENĖ

Rašytoją Kazį Sają jau ne vieną kartą esame sutikę Los Angeles Švento Kazimiero parapijos kieme. Jis viešėjo Kalifornijoje, Santa Monica mieste, ir kartu užmezgė asmeninius ir kūrybinius ryšius su vietiniais lietuviais. Šį kartą svečiuose pas mus ne pats rašytojas, o jo pjesė, niekur iki šiol dar nestatyta, viena iš dviejų trumpų komedijų, kurios autorius padovanojo Los Angeles Dramos sambūriui.

Praėjusių metų lapkričio 15-ąją, rudensįjį Kalifornijos vakarą skubėjome visi į Švento Kazimiero parapijos didžiulį salę, vedami noro pabendrauti su lietuvišku teatru ir smagiai pasijuokti. „Pasimatymas šalta me vasarnamy“, tai antrasis šio populiarus lietuvių rašytojo veiklas Los Angeles scenoje. Pastovūs Sambūrio spektaklių lankytojai gerai prisimena prieš kelerius metus kontroversiškai sutiktą komediją „Barakūdos“. Šiam veikalui abejingų nebuvo. „Barakūdos“ ir tematika, ir pastatymo forma buvo novatoriškos, o režisierius Petras Mazelis ir jo statytojai susilaukė ir teigiamų, ir neigiamų komentarų spaudoje.

Komedija „Pasimatymas šalta me vasarnamyje“, lyg ir pratęsia „Barakūdų“ temą ir Kazio Sajai būdingą groteskinį tikrovės atspindį. Šios pjesės režisierius Algimantas Žemaitaitis, pasitelkęs keletą patyrusių aktorių, Juozą Pupį, Viltį Jatulienę ir Ramunę Vitkienę, gražiai papildė Los Angeles teatro grupę jaunimo atstovais. Nestoras Ruplėnas, Aukšė Kalantaitė, Vaida Kiškytė, Daina Žemaitaitytė tai jauni aktoriai, kuriuos režisierius tik įveda į teatrinį pasaulį, nedaug vaidinę praaietyje. Spektaklio veiksmas

Dramaturgas, rašytojas Kazys Saja, dėvintis Los Angeles Dramos sambūrio proginis marškinėlius, pernai gegužės mėnesį Vilniuje.

apima ne ilgiau kaip pusdienį trukusį Lietuvos kasdieninio gyvenimo vaizdelį. Visi veikėjai susitinka, derisi ir aiškinasi vasarnamyje, kurį girtuoklis Jagminas ketino parduoti pensininkei Sofijai kaip savo nuosavybę. Tikrasis jos savininkas Romas, tiek susipainiojęs savo santykiuose su buvusiu ir dabartine žmona, slapstosi rusyje, norėdamas išvengti moterų keršto. Jagmino ir jo bendrininkės Vainos suplanuotas sandėris neįvyksta, o moterys, nugalėjusios pavydo ir keršto jausmus, pa-baigoje linksmai šoka siautulingame rate. Šio spektaklio veikėjų aistros ir ydos labai paprastos ir žemiškos: noras pasipelnyti svetimo sąskaita, sudėtingi meilės trikampiai, verdančios moteriškos aistros ir noras atkeršyti neįtikimam vyrui. Pjesėje iš tiesų nėra teigiamų charakterių. Visi veikėjai tai šiek tiek šarzuoti žmonės su charakterio ydom.

Jagminas (Juozas Pupius) tai nepataisomas girtuoklis, nuolatos ieškantis buteliuko nuraminti širdį. Vaiva (Aukšė Kalantaitė) — tuščialgė šių laikų mergelė, ieškanti lengvo pasipelnijimo. Ryškiausia iš visų — Sofija (Viltis Jatulienė), tai pensininkė iš Amerikos, kuri nei kiek nepametė dėl jau sumokėto užsto. Vasarnamis lieka savininkų rankose, bet Sofija šių aplinkybių dėka prisikalbina girtuoklį Jagminą. „O pinigai... tik pinigai“ sutaria ji ir laiminga išskuba, netokia gerą sanderį padariusi. Romas (Nestoras Ruplėnas), Elzbieta (Daina Žemaitaitytė) ir Rūta (Vaida Kiškytė), tai jauni žmonės, nepaprastai susiraukę savo jausmų, vedybinių ir nevedybinių santykių virtinėje. Štai Rūta ketina savo varžovę Elzbieta

apipilti rūgštimi, bet Romas jos ketinimą laiku nuspėjo ir rūgštį pakeitė vandeniu...

Todėl nėra aukų, nėra ir laimėtojų šių įvykių grandinėje. Ši groteskinį vaizdelį stebėjome su prieštariningomis mintimis, nes pavaizduoti įvykiai stipriai primena šių dienų Lietuvos tikrovę, piešiamą laikraščiuose ir kriminalinėse kronikose; beidėjišką, nesąžiningą ir lėkštę. Todėl stebint šią komediją, juokiasi lyg ir pro asaras... Žiūrovai pasigedo scenoje tradicinių vertybių ir optimistiško kelrodžio atečiai.

Režisierius Algimantas Žemaitaitis sumaniai įprasmino humorą, įveddamas pantomimos elementų, visumą įremindamas smagių muzikinių tonų. Ir jam patiam, ir jauniems aktoriams tai kūrybinio ieškojimo kelias. Žiūrovams patiko Juozo Pupiaus sukurta Jagmino vaidmuo. Daug gerų žodžių susilaukė jauna aktorė Vaida Kiškytė. Spektaklyje gausu tragi-farsinių momentų, kurie pralinksmino žiūrovą. Štai nerimta mergelė Vaiva teigia, kad pinigų dabar turi tik „mafiozai ir pensininkai iš Amerikos“. O Romas Elzbietai sako: „tu svarbesnė, nes tu mano žmona numeris pirmas“.

Los Angeles teatro kūrėjai ir žiūrovai vertina Kazio Sajos bendravimą ir draugystę. Sambūrio artistai ir režisierius Petras Mazelis, šių metų gegužės mėnesį dalyvavę teatrų festivalyje Lietuvoje, susitikio ir pabendrauvo su rašytoju Kaziu Saja. Jis įdomiai vadovavo ekskursijai po Vilniaus miestą ir po Parlamento rūmus. Čia sambūričiai prie bendro pietų stalo pabendrauvo su Seimo pirmininku Vytautu Landsbergiu. Taigi rašytojas gražiai atsidėkojo Los Angeles lietuviams už jam rodomą dėmesį.

Antrąją Kazio Sajos miniję, „Savaitgalio romanas arba Palangos liūtas“, pamatysime 1998 metų kovo mėnesį. Ją režisierius dar šlifuoja scenai, pasitelkęs naują aktorių sudėtį. Komedijos veiksmas nukeliamas į Palangos kurortą, joje gausu šmaikštaus humoro ir neįprastų situacijų. Iki tolimesnių smagių susitikimų Los Angeles lietuvių teatro scenoje.